

Yerlililiğin Retoriği

Fırat Mollaer

Bu kitabın yayın hakkı PHOENİX YAYINEVİ'ne aittir. Yayınevinin ve yayıncısının yazılı izni alınmaksızın kısmen veya tamamen alıntı yapılamaz, hiçbir şekilde kopyalanamaz, çoğaltılamaz ve yayınlanamaz.

Yerlililiğin Retoriği

Fırat Mollaer

Kapak Tasarımı ve Sayfa Düzeni: Gamze Uçak

ISBN: 978-605-9801-90-4

©Phoenix Yayınevi Tüm Hakları Saklıdır.

Aralık 2018, Ankara

Phoenix Yayınevi-Ünal Sevindik

Sertifika No: 11003

Şehit Adem Yavuz Sok. Hitit Apt. 14/1

Kızılay/Ankara

Tel: 0 (312) 419 97 81 pbx

Faks: 0 (312) 419 16 11

Baskı

Tarcan Matbaacılık Yayın. San.

Sertifika No: 25744

İvedik köy mah. İvedik cad. No: 417/ A

Yenimahalle/ANKARA Tel: (0312) 384 34 35

Dağıtım

Siyasal Kitabevi

Şehit Adem Yavuz Sok. Hitit Apt. 14/1

Kızılay-Ankara

Tel: 0 (312) 419 97 81 pbx

Faks: 0 (312) 419 16 11

e-posta: info@siyasalkitap.com

<http://www.siyasalkitap.com>

Yerliciliğin Retoriği

Fırat Mollaer

Hepimizin insanı yiyip bitiren bir tarih hummasının ıstırabını çektiğimize ve hiç değilse bundan acı çektiğimizi bilmemiz gerektiğine inanıyorum...İster bir insanda ya da toplumda, ister bir kültürde olsun...tarih-duygusunun bir sınırı vardır, bu sınıra gelip dayandı mı, yaşayan bundan zarar görür ve sonunda yok olup gider.

Friedrich Nietzsche, *Tarih Üzerine*

Bir kültürün kendine has özelliği, onun kendi kendisine özdeş olmamasıdır. Bu özdeş olmamanın nedeni, bir kimliğe sahip olmaması değil, kendi kendisinin özdeşliğinin saptanmasının, "ben" veya "biz" diyebilmesinin, bir özne biçimi alabilmesinin ancak kendi kendisine özdeş olmamaklığı koşuluna, ya da eğer tercih ederseniz, kendi ile farkına bağlı olmasıdır. Bu kendi ile fark olmaksızın, kültür veya kültürel kimlik yoktur.

Jacques Derrida, *Öteki Hedef*

Fırat Mollaer, sosyal-siyasal kuram, siyasal düşünceler, modern Türkiye’de siyasal düşünceler, post-kolonyal teori ve kültürel incelemeler alanlarında çalışmaktadır. *Ruhun Metafizik Ayaklanması* (2006), *Anadolu Sosyalizmine Bir Katkı* (2007), *Türkiye’de Liberal Muhafazakârlık ve Nurrettin Topçu* (2008), *Muhafazakârlığın İki Yüzü* (2009), *Çağdaş Üç Tarz-ı Siyaset Üzerine Eleştiri Yazıları* (2012), *Kimlik Politikaları* (ed.) (2014), *Modernlik Kehânetleri* (2015), *Tekno-Muhafazakârlığın Eleştirisi* (2016), *Türk Muhafazakârlığında Bir Cevelan* (2017) gibi yayımlanmış kitaplarının yanında yayın sürecinde olan *Kimlik, Tanınma Mücadelesi ve Şarkiyatçılık ile Fanon’un Hayaletleri* (ed.) başlıklı kitapları bulunmaktadır.

İçindekiler

Mukaddime

Yerlililiğin Retoriği Üzerine Fragmanlar	13
Hangi Yerlililik.....	13
Bir İktidar Formu Olarak Yerlililik	14
Bü Ülke'yi Düşün!.....	16
Türkiye'nin Meseleleri	17
Kıymeti Bilinmemiş Yerliler Kataloğu	17
Toprak Metafiziği	18
Doğuculuk	18
Batı ve Medeniyet.....	19
“Yerli” Padişahlar	20
Kültürel İktidar	20
“Yerli” Ne İster?	21
Soruyu Değiştirmek.....	22

Yerli

Yerlilik Söyleminin Bölünmesi:

Prokrustes Yatağının Ötesine.....	25
Giriş: Muhafazakâr Yerlililiğin Siyasi Zaferine Doğru.....	25
Yerlililiğin Fikir Kaynakları	27
<i>Mâzi/Kök ve (Yerli) Hayat.....</i>	27
<i>Bu Toprakları Keşfe Çıkmak.....</i>	34
<i>Türk Müslümanlığı: “Yerli Müslüman Ruhlar...” .....</i>	36
Yerlilik Söyleminin Bölünmesi.....	43
<i>Terkip .....</i>	47

<i>Hayat ve Hayat Şekilleri</i>	55
Antropolog Tipe Doğru	62
<i>Yerli Hayatı Kim, Nasıl Anlatabilir? İçeriye Aldanmadan Bakmak</i>	64
Sonsöz: Prokrustes Yatağının Ötesine.....	79

Ülke

Bir Türkiye Alegorisi	83
Alegorinin Çelişkili Şahsiyeti	83
Kambura: Bir Ada, Bir <i>Bu Ülke</i>	87
Bizde Cinnet ve Şiddet	89
Kolektif Sadâkat, Makbûl Vatandaş	93
Yangın: Sosyo-Politik Şiddet Arzusu.....	96
Ulusal/Toplumsal Nevroz ve Tanıma	98
Ulusal/Siyasal Alzheimer, Binyılların Yalanı	101
Şahsiyet.....	102

Taşra

Taşralaşmanın İklimleri	107
“Yalnız ve Güzel Ülke”	107
Taşra Sıkıntısı	110
Taşra Kalıbının Ötesine	112
Taşralaşma Endişesi	113
Taşralaşmanın İklimleri	116

Ev

Eve Dönen Adamlar: Yerlici Mitolojinin Eleştirisi	121
Mitos Oluşturuluyor.....	121
Ev'in Anlamı	123
Kahramanın Kültürel Yolculuğu	124
Modernliğin Sonuçları.....	125
Eve Dönen Adamlar Repertuarı	127
Çağdaş Bir Mitos	131

Kahraman

Yerlici Mitolojinin Kahramanları: “Adam”lar 137

Eleştiri Sorunları

Kültürel Yarığın Üzerinde Dans Etmek:
Daryush Shayegan’da Eleştiri Sorunları 145

Kaynakça 151

Mukaddime

Argümanı reddeden düşünce...saf irrasyonalizme düşer.

Theodor Adorno, *Teori ve Pratik Üzerine*

Yerlililiğin Retoriği Üzerine Fragmanlar

Hangi Yerlililik

Attila İlhan *Hangi Sağ* diye sormuştu ama Türkiye’de sağın öznesini aramak beyhudedir, bir özne varsa bile gönüllü değildir. Özne (olmak) bir politik sorumluluk meselesiyle Türkiye’de sağın özneliliğine talip tutarlı bir bütünlükten söz edilemez. “Ben sağcıyım” deyip tarihin sorumluluğunu yüklenecek çok az sağcı bulunur. Aslına bakılırsa, sağ üzerine söylem tam da yerlililiğin üretim sahalarından biridir. Buna göre, sağ-sol gibi kategoriler Batılıdır, yani yerli olmayan. O halde, sağcıların gözünde solun anlamlı bir yeri bulunmaktadır, bütün buhranların mesuliyeti yüklenecek biçimde, ancak sağ yoktur. Oysa yerlililik vardır, cumhuriyet tarihinde hiçbir dönemde üstlenilmediği kadar. Dolayısıyla baştaki soruyu yerli(ci)lik üzerinden geliştirmenin tam vakti: *Hangi Yerlililik?* Yerlililik günümüzde hem bir ideolojidir hem de bir söylemdir. İdeolojidir, çünkü bir siyasi merkezden neredeyse bir (sağ) manifesto gibi sürekli tahkim edilmektedir. Söylemdir, çünkü merkez

tarafından oluşturulan dikey boyutun yanında gündelik söylemlerde ve popüler kültür ürünlerinde yerli öznenin kendisini inşa ettiği dil olarak da iş görmektedir. Bu noktada bir farklılık daha ortaya çıkıyor. Yerlilik tezahürlerinin peşine eleştirel bir biçimde düşmek, siyaset biliminin resmi olarak kabul gören eski alanının ötesinde yeni bir yaklaşıma yelken açmayı gerektirmektedir. Eski kurumsalcı yaklaşımlarla gündelik hayattaki popüler temsillerdeki yeni yerlilik örüntülerini çözümlmek çok zor olurdu. Söylem teorisinden sonra biri çıkıp da “bu siyasi analize konu olacak bir nesne değil” diyerek diziler, filmler ve edebiyat ürünlerini elinin tersiyle itmez. Hele yerliliği bir hükümet programı haline getirip bütün bir toplumu tepeden tırnağa dönüştürmeye çalışan bir siyasi iktidar icraatlarını doludizgin sürdürürken.

Bu kitapta, yerlilik cephesinde gelişen çağdaş toplumsal-siyasal olguların izini “yerli”, “ülke”, “taşra”, “ev”, “kahraman”, “eleştiri sorunları” bağlamlarında sürmeye, olguları teşhis ettiğim yerde kimi zaman eleştirmeye kimi zamansa yapısını sökmeye çalışıyorum. Bazen bir siyasi düşünce çözümlemesiyle, bazense klasik siyasi düşünce tarihçiliğinden farklı bir üslupla, belki radikal fenomenoloji denilebilecek bir ilhamı *ideolojikritik*’le birleştirme çabasıyla. Bu giriş bölümü ise, ortaya egemen yerliliğin edebi, siyasi ve felsefi görünümünden söylemin billurlaştığı kelimelere, yerlici hükümetin güdümünde yaratılan yeni popüler kültüre, bir dizi fragmanı ortaya atmanın en uygun yeri.

Bir İktidar Formu Olarak Yerlilik

İsmet Özel çağdaş Türk şiiri üzerine bir söyleşide şiirin yerlilikten uzaklaştığını iddia ediyordu. Bu tıpkı “şiir öldü mü?” tartışması gibidir. Şiiri (canlı) tutmak nasıl zorsa şiirde yerliliği muhafaza etmek de o kadar güçtür. Yerlilik daima kaçır bu anlayışa göre. Belki bünyevi bir farklılığı taşımaya yazgılı olduğundan, saflık derecesinde yakalanamayacağından, “doğası gereği” elden kayıp gitmektedir. Lakin yerlilik saf bir

yerliliğin peşinde, sürekli kaçanın “kriz”ini sermaye haline getirir.

İsmet Özel şiirine düşmanca yaklaşan Sezai Karakoç fanatiği bir edebiyatçıyla hararetle tartıştığımızı hatırlıyorum. İsmet Özel'in şiirindeki yabancı etkileri bu şiiri eleştirmenin tek ölçütü olarak ele alıyordu. Yerlilik, elinde katı bir sınır çizme ve iktidar aracı haline geliyordu. Bir başka büyük yerli telakki edilen Cemil Meriç'in Sezai Karakoç şiirinin kilise koktuğu iddiasından haberdar mıydı, bilmiyorum. İlginçtir, bu iddiayı Nurettin Topçu düşüncesi üzerine yaptığım bir konuşma sırasında bugünlerde yerli düşüncenin öncülerinden biri olarak görülen felsefeci konuya zehir zemberek dalarak ileri sürmüştü. Kendilerinin aşırı yerli hocaları -Nurettin Topçu'nun doktora tezine dayanan- *İsyan Ahlakı*'nı orjinalinden (Fransızca) okumuşlar ve camiden çok kilise koktuğu sonucuna ulaşmışlar. Müthiş bir felsefi çözümleme! Uzun sözün kısası: İsmet Özel çağdaş Türk şiirini, Sezai Karakoç fanatiği edebiyatçı İsmet Özel şiirini, Cemil Meriç Sezai Karakoç şiirini ve “yerli” felsefeci -yine “yerli” kabul edilen- Nurettin Topçu düşüncesini aynı ölçütle “eleştiriyor.”

Bu ölçütün tutarlılığından söz edilebilir mi? Bu toplumsal-siyasal çözümlemede değişmez bir eleştiri ölçütü olarak kullanılabilir mi? Bu nedir? Anlaşılan o ki, yerlilik -yabancı bir yana- bütün yerlilerin birbirine çevirdiği bir silah, adeta rastgele dolaşan ve sadece kullananın huncuyla içi dolup şekillenen bir söylem ve iktidar aracı işlevini görüyor. Ayrıca “eleştiri”yi tırnak içine aldım çünkü bu ölçüt eleştirinin zorunlu kalkış noktası olamaz. Hatta eleştiri minvalinde, eleştirinin hayrı için, “yerli”, bir ölçüt olarak çoğu zaman yersizdir, eleştirinin gelişimine ket vurur. Yerlilik temel ölçüt haline getirildiğinde -politik tuzakları bir kenara bırakalım- eleştiri indirger, türlerin gelişimi için elzem olan eleştiriye fena halde güdükleştirir. Bir fenomen olarak yerli(c)liğin özü çoğu durumda hınçtır. Hınç ise eleştirinin temel ölçütü haline getirildiğinde eleştiriyi içeriden boğar.

Bu Ülke'yi Düşün!

Gelişimi içinde bir dine dönüşen yerlililiğin on emrinden ilki: Bu ülkeyi düşüneneksin! Bu ülkeyi düşünmeye çağırıyoruz sürekli. Doğrusu, başka bir şey yaptığımız da yok zaten, varsa yoksa bu ülke. O kadar ki, bu ülke -Ahmet Hamdi Tanpınar'ın *Günlükler*'inde hayıflandığı gibi- "evlatlarına kendisinden başka bir şey düşünme fırsatı vermiyor." Dünyanın türlü sorunları var oysa bu ülkeye indirgenemeyecek, sınıf, doğa, küresel sorunlar vs. Ancak öyle bir çarpılma hali ki, töz metafiziği düşünsen "bu ülke"ye çıkacak sanki. Dostoyevski'nin Rus Tanrısı gibi Tanrı dahi "bu ülke"li şehvetli yerlici retorikte!

Yerlililikte bir kendiliğindenlik vurgusu vardır, iyi bilinir, bilinmese de hissedilir. Bütün yollar Roma'ya çıkar misali, "bu ülke"ye yönelir. Madem öyle, bırakalım bu ülkeyle patolojik bir biçimde ilgilenmeyi diyese geliyor insanın. (Nietzsche'nin fısıltısı kulağa çalınıyor: *Tarih Üzerine*'de bir tarih hummasından bahsediyordu pos bıyıklı, biz de bir bu ülke hummasına mı tutulduk yoksa?) Ezel ebed problemlerle ilgilenirken bile o yoldan kendiliğinden geçeceksek... Ama böyle olmuyor. İlk emri hatırlayalım. Yerliliğe katı bir ideolojik program bindirildiğinde, o yoldan geçeceksin... Yerlici ideolojinin en büyük çelişkilerinden biri budur. Yerlililik Hegelci terimlerle "kendinde" olduğu düşünülen ama "kendi için" var edilen, daha açık bir biçimde, doğal olarak zaten orada varsayılan fakat bilinçli bir ideolojik program dahilinde inşa edilen bir şeyse, esasında kırılğan bir nesneden söz ediyoruz demektir.

Sorun "bu ülke"ye dair düşünüp düşünmemekte değil, sadece belli tanınmış kalıpların bu ülkeye dair makbul düşünce kategorisine girebilmesinde, bu ülkeye dair başka somut düşünme biçimleri olabilir, onların dışlanmasında.

Biri "coğrafya kaderdir" deyip her ölümünün söz konusu hesaplaşmayı hayatının belli bir döneminde yapmasını politik bir gereklilik olarak ileri sürebilir. Bunun politik coğrafya makinesinin ördüğü bir determinizm olduğunu da ekle-

yebilir: Bu ülkeyle hesaplaş, ondan geç, onda kal, onun içinden geçerek başka bir şeye yönel ama onunla hesaplaşmadan, bu ülke dışı kategoriler de işlevsiz hale gelir, somutlaşmaz. En azından nerede, hangi mekânda veya nasıl bir politik coğrafyada iş gördüğünün açık bir tarihsel bilincine sahip ol. Bu bir somutluk düşüncesidir. Somutluk düşüncesi bu ülke hakkında hegemonyacı yorumların karşısında farklı bir bu ülke kapısı açabilir mi? Başka bir konu. En azından şu açık görünüyor: Böyle bir kapının varlığı dolayımından bizi daraltıp boğan egemen yerlililiği aşmakta güçsüz kalırız.

Türkiye'nin Meseleleri

İlk emrin tevili: "Kemal Tahir Türkiye'nin meseleleri üzerine kafa yoran haysiyetli bir düşünürdür." Türkiye'nin meseleleri üzerine kafa yormak... Haysiyet kazanmanın koşulu. Başka meselelerle uğraşıyorsan haysiyetsiz sayılabilirsin. "Türkiye'nin meseleleri." Çoğul gibi görünse de işin biraz ayrıntısına inildiğinde, bunun meselelerden çok tikel bir kültür meselesi olduğu anlaşılır. Bir töz, değişmeyen bir şey düşüncesi etrafında toplanır bu mesele de. Bu nedenle, örneğin, Türkiye'de iktisadi sorunları maddeci bir biçimde değerlendirmek, sınıf sorunları, ekonomik eşitsizlikler ve bölüşüm gibi konular üzerinde kafa yormak haysiyeti teminat altına almaz. Hatta varolan yerli-millî söylemi içinde haysiyetsizlik olarak damgalanıp kovuşturulabilir.

Kıymeti Bilinmemiş Yerliler Kataloğu

"(Falanca "yerli" düşünür)...ne hikmetse görmezden gelinmiştir." Görmezden gelinen kişi, kitapları sürekli yeniden basılan bir "yerli." Bu tutarlı bir iddia olarak nasıl öne sürülebilir? Mümkündür, çünkü yerlilik nesnel koşullarla ilgilenmekten ziyade kıymeti bilinmemiş yerliler kataloğu oluşturmayı hedefler. Değeri bilinmemişliğin abartılması yerli aydın romantizmini kuracaktır. Yerli aydın ise "bu ülke"yi.

Toprak Metafiziği

“Bu topraklarda...”. Betonarme çağında toprak metafiziği ne anlama gelir? Dört yanımız beton haline gelmişken, Türkiye dört yanı betonla çevrili bir ülkeyken, mekânlar boş yerlere dönüşmüşken “(bu) toprak(lar)” diye büyük bir metafizik kurmaya çalışmanın sinsi bir ideolojik kuruluş olduğunu vurgulamaya çalışıyorum uzunca bir süredir.¹

Böyle kendi kendisini harekete geçiren, realiteden uzak, kendi tözünün etrafında dönüp duran büyük metafizik kuruluşlar tehlikelidir. Wittgensteinca bir listeye alınmayı hak edecek kadar. O halde bir “terkedilmesi gereken kelimeler listesi” hazırlayalım, listenin başına da “toprak”ı koyalım.

Toprağı sadece reel toprağı ifade etmek için kullanalım, ondan büyük metafizik kuruluşlar, büyük özdeşleşmeler türeten söylemlere mesafeli olalım. O bahçemizdeki toprak olsun (bahçemiz varsa, kalmışsa), dedemizin mezarının üzerine attığımız şey olsun, Türkiye’yi yüzlerce senelik tarihi, bilmem kaç metrekairelik yüzölçümü, bölgesi, kültürleriyle ifade etmenin kavramı değil. Nasıl olabilir? Bu karmaşık tarih, bu yüzölçümü, bölgeler, kültürler bir kelimedede (“toprak”) nasıl ifade edilebilir? Metafizik sefalete, tehlikeli özdeşleşmelere karşı akıl ve beden sağlığımızı korumak için terkedilmesi gereken kelimeler listesinin ta başına yazalım toprağı.

Doğuculuk

“Ne Batılı olabildik ne de Doğulu kalabildik.” Bu cümleyi sarfeden “yerli” yorumcu, örtük oryantalizm yaptığını büyük ihtimalle kabul etmezdi. Çok büyük ihtimalle, oryantalizm terimini eleştirel bir biçimde teorik dolaşıma sokan Edward Said’in de yerli olduğuna hükmetmiştir de ondan. “Doğu’nun yedinci oğlu” gibi bir şey. Batılılara neredeyse ilâhi misyonla

---

¹ Özellikle bkz. Fırat Mollaer, *Tekno-Muhafazakârlığın Eleştirisi: Politik Deneimler*, İstanbul: İletişim, 2016.

karşı çıkmış bir dava adamı. Edward Said istismarı yerlilğin döl yatağıdır. Öyle bir istismardır ki bu, Said'in oryantalizmi Doğu ve Batı arasında ontolojik ve epistemolojik bir ayırma biçiminde tanımlaması dahi tamamen göz ardı edilebilir.

Demek ki, Batınlık olmadığımız, Doğululuk ise olduğumuz ve sonradan kaybettiğimiz bir şey. Hangi "biz"? Ne zaman Doğuluyduk veya bütünsel kimliğimizin farklılık barındırmayan kendine-özdeşliğinde huzur içindeydik?

Argümentsiz düşünceye neden olan boş kelimeler! Türkiye'nin bir *ethos*undan söz edilecekse dahi veya bir "biz" varsa bile, Doğu-Batı gibi tarih-aşırı ve özcü kategoriler deneyimi indirgemekten başka bir işe yaramıyor. Deneyimi reddeden düşünce ise -argümentsiz düşünce gibi- tehlikeli bir politik araca dönüşüyor.

Batı ve Medeniyet

"Kutuplaştıran Batı şehrine karşı eksen şehirler." Yerlilcinin söyleminden "Batı"yı çeksek neye benzerdi? Batı, yerlilcinin en büyük ideolojik dayanağıdır. Buradaki ilişki karşıtı olmaksızın var olamayan diyalektik tarafların ilişkisinden çok köle ahlakı, hınc ve haset/şükranla izah edilebilir. Ayrıca, Batı, muhafazakâra köken ve yitik masumiyet hakkında konuşmanın iktidarını sağlar. Onun karşısında, kökünde yitik bir cennet olarak duran "yerli" bir medeniyet bulunmaktadır. Yerlilcinin söyleminde daha somut bir birlikteliği ifade eden topluluk terimlerinden ziyade soyut bir medeniyet vardır. İleri kapitalizm çağının kentlerinde süregiden irili ufaklı vandallıklara gözünü kapamış bir medeniyet. Modern Türkiye tarihindeki Batıcı medeniyet anlayışı ve ona karşı bir tepkiyle biçimlenen sağ medeniyet tasavvuru gündelik hayattan uzaklıkta birbirleriyle yarışır. Yarıştıkça somut bir medeniyet yaklaşımından uzağa düşerler. Somut medeniyet, insanların toplu olarak yaşadıkları mekânları idari birimler olmaktan çıkarabilme potansiyellerindedir. İnsanın sadece hemcinsini değil genel olarak

Öteki'yi düşünebilme kapasitelerindedir. Bu kapasitelerin kategorik kurallarda değil gündelik yaşamın içinde somutlaşabilmesinde/tezahür edişindedir.

“Yerli” Padişahlar

Eskiden milli eğitim müfredatındaki tarih kitaplarının içeriğiyle ilgili bir sorun iken bugünlerde popüler kültür ürünlerinin bir “kültür endüstrisi” gibi güdümlenmesiyle yeni sorun alanları mantar gibi çoğaldı. Yerliliğin bir söylem olarak kuruluşunda dizilerdeki Osmanlı ve padişah temsilleri büyük tarih araştırmalarının yerini tutuyor. Doğrusu, usandık bu padişah temsillerinden, idealist, yoz, romantik tarih anlayışlarından! Gerçekten zeka törpüleyici olan, bu ülkede, “bu ülke” derdi olanların, Cumhuriyet'in “yüksek” kültürüne karşı halkın kültürünü çıkarmalarına rağmen, -konu Osmanlı'ya geldiğinde- ekseriyetle Osmanlı'nın “büyük kültürel geleneği”nden yola çıkmaları ve çıktıkları yoldan halkın gündelik yaşamına bir türlü gelememeleridir. Yerliliğin popülizmine refakat eden seçkincilik (elitizm) bu tür temsillerde ayan beyan ortaya çıkar. Yerlilik, “yerli” kültüre “kültür sıradandır” tarzında (Raymond Williamsçı) yönelmekle kendisini göstermez; milliyetçi-muhafazakâr “tarihi büyük adamlar (padişahlar) yapar” anlayışında ete kemiğe bürünür.

Kültürel İktidar

Bu padişah temsillerinin en popüleri, uzun zaman önce “cennet mekân”, “Ulu Hakan” denilerek “yerli”lerin padişahu olarak inşa edilmiş İkinci Abdülhamit. İlginç olan şu ki, hükümet güdümlü kamu televizyonunda gösterilen dizide, eski “Kızıl Sultan mı, Ulu Hakan mı” tartışmasının ötesine geçilmiş: Tuhaf Sultan. Hakikaten II. Abdülhamit'in dizideki diksiyonu çok tuhaf, böyle inişli çıkışlı. Mesela: “Biz (vurgulu, yükseliyor) size Filistin'i verdik (tuhaf biçimde alçalıyor, dengesiz bir vurgulama).” Bir simülasyon var, asıl/köken tartışmaları bu kadar ateş-

liyken sultanın böylesine tuhaf olması da çok enteresan... O kadar para harcanyor, bütçe ayrılıyor, isteyen de istemeyenin de cebinden çıkıyor, ortaya çıkan kültür ürünü bu!

İş “kültürel iktidar” meselesine geliyor. Kuruluştan yanlış daha. Önemli mi? Evet. Yanlış teori doğru yaşanmaz. Kültürel iktidar olunmaz, kültürel hegemonya kurulur ancak, bu da bitimsiz, inişli çıkışlı, gelgitli bir süreçtir, kültür işlerinde bir kere oldum ve bitti yoktur.

Kültürel hegemonya, monolitik bir ideolojiyle kotarılacak, dar bir programla başarılacak bir şey değil. Terimin kuramsal kaynaklarından biri olan Antonio Gramsci komünist mücadelenin tam ortasında *l'Ordine Nuovo*'nun tiyatro bölümünü neden bir liberale veriyordu? Bu inançlı komünist neden Goethe ve Rolland derslerini bırakmıyordu? Yoksa tıpkı Gramsci'nin çağında ondan çok daha farklı bir anlayışla ortaya atılan “proleter edebiyat”ın sağ versiyonu çıkarılır ortaya. Olup biten Gramsci'nin kültürel hegemonyası değil, proleter edebiyatın sağ versiyonu bu nedenle.

“Yerli” Ne İster?

“Yerli”nin arzusu nedir? Yerlilik bunu “yerli olmak” biçiminde kestirip atar. Arzu sorununa girildiğinde bu kadar kolay değildir ama. Mesela, yerlici yerli olma, yerli yapma, yerliler inşa etme arzusuyla Diriliş-Ertuğrul dizisi çeker. Bu dizi, yerli Osmanlı imajını sondan tutan İkinci Abdülhamit dizisini baştan tamamlamak suretiyle güçlendirmek amacını taşır. Oysa Diriliş-Ertuğrul'a yakından bakıldığında son dönem dizilerinden biri olan Vikingler'e benzerliği gözden kaçmaz. Kahraman adeta bir Ragnar Lothbrook. Tıpkı Necip Fazıl Kısakürek idolünün Fransız sağcısına benzemesi gibi.

Arzu durmuyor. Aşırı yerlilik arzusu, öteki tarafa geçiyor, daha doğrusu öteki tarafından belirleniyor, bunu gizleyerek. O arada kalan, söylem, ideoloji ve baskı...

Diriliş-Ertuğrul Altın Kelebek bağlamında yeniden konu olduğunda, ekipten biri çıktı “tasavvufu aksiyonlaştırdıkları”nu söyledi. Bu elbette tasavvufun içinde Nurettin Topçu ve Muhammed İkbâl’in bulduğu “hareket”le çok az ilgiliydi: Aksiyon. Necip Fazıl’dan gelen, tekno-muhafazakâr tekniklerle bütünleşen, ileri kapitalist toplumlara özgü bir aksiyon.

Popüler temsiller tarih çalışmalarının yerini tutuyor. Osmanlı’nın kuruluşu hakkında Ömer Lütfi Barkanlar, Sencer Divitçioğullar, Halil İnalçıklar hak getire... “Yerli-milli” kuşağın karşısında Ragnar Lothbrook arzusuyla üretilmiş, yerli-milli olduğu iddia edilen bir kuruluş anlatısı var. Batı çatlaklardan sızıyor. Batı arzulanıyor, arzusu arzulanıyor. Yerli-milli söyleminin şiddeti de bu arzunun şiddetiyle doğru orantılı.

Soruyu Değiştirmek

Meşhur bir tarihçi ünlü bir yazarın romanında ezanı okuyanın isminin (müezzin değil) imam olarak geçtiğini ileri sürüyordu. Bazı edebiyat eleştirmenleri romanda böyle bir cümleye rastlamadıklarını söyleye dursun, tarihçinin iddiası yerlilik savunucularının neredeyse bir silahı haline gelmişti.

Bu tartışmayı neden şu yöne doğru kaydırmıyoruz: Kaç Türk romanında Alevi cemi tasvir edilmiştir? Soru böyle sorulduğunda, romanda yerlilik sorunu yerini çokkültürlü bir toplumda edebiyat sorununa bırakır. İnsanın yaşayamadığı farklı hayatları deneyimlemesini sağlayan bir edebi tür olarak roman da gerçek mecrasına yerleşmiş olur. Yerliliğin argümentsiz düşüncesine karşı çıkmanın en iyi yollarından biri budur belki. Elbette, ihtiyaç duyduğumuz asıl şeyin yerliler-yerli olmayanlar biçiminde bir retorikle toplumu kültürel olarak ikiye bölmek değil, eşit yurttaşlar olarak çözmemiz gereken sorunları cesaretle önümüze koymak olduğu düşünülüyorsa.

Kaynakça

- Abercrombie, Nicholas, Hill, Stephen, Turner, Bryan S., *Dictionary of Sociology*, London: Penguin, 2006.
- Adorno, Theodor W., *Minima Moralia: Sakatlanmış Yaşamdan Yansımalar*, çev. Orhan Koçak ve Ahmet Doğukan, 2005.
- , *Ahlak Felsefesinin Sorunları*, çev. Tuncay Birkan, İstanbul: Metis, 2012.
- , *Sahicilik Jargonu: Alman İdeolojisi Üzerine (1962-1964)*, çev. Şeyda Öztürk, İstanbul: Metis, 2012.
- Adorno, Theodor W., Horkheimer, Max, *Teori ve Pratik Üzerine: Bir Tartışma (1956)*, çev. Orhan Kılıç, İstanbul: Metis, 2013.
- Alptekin, Turan, *Ahmet Hamdi Tanpınar: Bir Kültür, Bir İnsan*, İstanbul: İletişim, 2001.
- Amin, Samir, *Avrupamerkezcilik: Bir İdeolojinin Eleştirisi*, çev. Mehmet Sert, İstanbul: Ayrıntı, 1993.
- Anderson, Benedict, *Hayali Cemaatler: Milliyetçiliğin Kökenleri ve Yayılması*, çev. İskender Savaşır, İstanbul: Metis, 2004.
- Arendt, Hannah, *Totalitarizmin Kaynakları, Emperyalizm*, çev. Bahadır Sina Şener, İstanbul: İletişim, 1998.
- , *İnsanlık Durumu*, çev. Bahadır Sina Şener, İstanbul: İletişim, 2000.
- Aristoteles, *Poietika*, çev. Nazile Kalaycı, Ankara: Pharmakon, 2012.

- Arslan, Hüsametdin (söy.), “Cemil Meriç ile Mülâkat”, *Türk Edebiyatı*, 166, Ağustos 1987.
- Asad, Talal, *Dinin Soykütükleri: Hristiyanlıkta ve İslamiyette İktidarın Nedenleri ve Disiplin*, çev. Ayet Aram Tekin, İstanbul: Metis, 2015.
- Ashwani Saith, “Word and Reed as Sword and Shield: A Laudation for Edward Said”, *Development and Change*, 35 (5).
- Ataç, Nurullah, *Günlerin Getirdiği&Sözden Söze*, İstanbul: Yapı Kredi, 2010.
- Atay, Oğuz, *Günlük ve Eylembilim*, İstanbul: İletişim, 1992.
- Atay, Tayfun, “Gelenekçilikle Karşı-Gelenekçiliğin Gelgitinde Türk ‘Gelenek-çi’ Muhafazakârlığı”, *Modern Türkiye’de Siyasi Düşünce, Muhafazakârlık*, haz. Ahmet Çiğdem, İstanbul: İletişim, 2003.
- Bachelard, Gaston, *Uzamanın Poetikası*, çev. Alp Tümertekin, İstanbul: İthaki, 2008.
- Barbara Cassin, *Nostalji: İnsan Ne Zaman Evindedir, Odysseus, Aeneas, Arendt*, çev. Seçil Kıvrak, İstanbul: Kolektif, 2018.
- Barthes, Roland, *Çağdaş Söylenler*, çev. Tahsin Yücel, İstanbul: Metis, 1998.
- “Başbakanın Başdanışmanı ‘Değerli Yalnızlık’ı Açıkladı”, *T24*, 26 Ağustos 2013.
- Bateson, Mary Catherine, “Örüntüler ve Kendi Hayatının Gözlemcisi Olmak”, *Meraklı Zihinler*, haz. John Brockman, çev. Ülker İnce, Ankara: Tübitak, 2011.
- Beneton, Philippe, *Muhafazakârlık*, çev. Cüneyt Akalın, İstanbul: İletişim, 1991.
- Benjamin, Walter, *Pasajlar*, çev. Ahmet Cemal, İstanbul: Yapı Kredi, 2004.
- Benslama, Fethi, *İslam’ın Psikanalizi*, çev. Işık Ergüden, İstanbul: İletişim, 2005.
- Bewes, Timothy, *Şeyleşme: Geç Kapitalizmde Endişe*, çev. Deniz Soysal, İstanbul: Metis, 2008.

- Bloom, Harold, *Etkilenme Endişesi: Bir Şiir Teorisi*, çev. Ferit Burak Aydar, İstanbul: Metis, 2008.
- Boroujerdi, Mehrzad, "Iranian Islam and the Faustian Bargain of Western Modernity", *Journal of Peace Research*, 34, 1997.
- , *İran Entelektüelleri ve Batı: Yerlililiğin İstıraplı Zaferi*, çev. Fethi Gedikli, İstanbul: Yöneliş, 2001.
- Brunkhorst Hauke vd. (haz.), *The Habermas Handbook*, Columbia University Press, 2017.
- Butler, Judith, *Kırılğan Hayat*, çev. Başak Ertür, İstanbul: Metis, 2016.
- Campbell, Joseph, *Kahramanın Sonsuz Yolculuğu*, çev. Sabri Gürses, İstanbul: İthaki, 2017.
- Carlyle, Thomas, *on Heroes, Hero-Worship and the Heroic in History*, University of Nebraska Press, 1966.
- Carr, Edward Hallett, *Tarih Nedir?*, Misket Gizem Gürtürk, İstanbul: İletişim, 1996.
- Ceylan, Nuri Bilge, "Sevilmesi Zor Bir Karakter Kurmak Önemliydi", söy. Nil Kural, *Milliyet*, 27. 05. 2018.
- Chatterjee, Partha, *Milliyetçi Düşünce ve Sömürge Dünyası*, çev. Sami Oğuz, İstanbul: İletişim, 1996.
- Daryush Shayegan, *Yaralı Bilinç: Geleneksel Toplumlarda Kültürel Şizofreni*, çev. Haldun Bayrı, İstanbul: Metis, 1991.
- , *Melez Bilinç*, çev. Haldun Bayrı, İstanbul: Metis, 2013.
- Derrida, Jacques, *Öteki Hedef*, çev. Melih Başaran, İstanbul: Bağlam, 2003.
- Diken, Bülent, Gilloch, Graeme, Hammond, Craig, *Nuri Bilge Ceylan Sineması: Türkiyeli Bir Sinemacının Küresel Hayal Gücü*, Ahmet Nüvit Bingöl, İstanbul: Metis, 2018.
- Dirlik, Arif, *Postkolonyal Aura: Küresel Kapitalizm Çağında Üçüncü Dünya Eleştirisi*, çev. Galip Doğduaslan, İstanbul: Boğaziçi Üniversitesi, 2005.
- Dostoyevski, *Yeraltından Notlar*, çev. Mehmet Özgül, İstanbul: Cumhuriyet, 1999.

- Eagleton, Terry, *İdeoloji*, çev. çev. Muttalip Özcan, İstanbul: Ayrıntı, 2011.
- Erişirgil, Mehmet Emin, *Ziya Gökalp: Bir Fikir Adamının Romanı*, haz. Aykur Kazancıgil ve Cem Alpar, İstanbul: Remzi, 1984.
- Estin, Colette ve Laporte, H el ene, *Yunan ve Roma Mitolojisi*, çev. Musa Eran, Ankara: T ubitak, 2002.
- Fay, Brain, *Çağdaş Sosyal Bilimler Felsefesi: Çokkültürlü Bir Yaklaşım*, çev. İsmail Türkmen, İstanbul: Ayrıntı, 2005.
- Geertz, Clifford, *Yerel Bilgi*, çev. Kudret Emiroğlu, Ankara: Dost, 2007.
- Giddens, Anthony, *Modernliğin Sonuçları*, çev. Ersin Kuşdil, İstanbul: Ayrıntı, 2000.
- Gürbilek, Nurdan, *K r Ayna, Kayıp Şark*, İstanbul: Metis, 2004.
-----, *Sessizin Payı*, İstanbul: Metis, 2015.
- Güzel, Murat, "Necip Fazıl Kısakürek", *Modern Türkiye'de Siyasi Düşünce, Muhafazakârlık*, haz. Ahmet iğdem, İstanbul: İletişim, 2003.
- Hacking, Ian, *Şansın Terbiye Ediliş-i*, çev. Mehmet Moralı, İstanbul: Metis, 2005.
- Heidegger, Martin, *Tekniğe İlişkin Soruşturma*, çev. Doğan  zlem, İstanbul: Paradigma, 1998.
-----, *Metafiziğe Giriş*, çev. Mesut Keskin, İstanbul: Avesta, 2014.
- Hilav, Selahattin, *Edebiyat Yazıları*, İstanbul: Yapı Kredi, 2008.
- Hobsbawm, Eric, "Gelenepleri İcat Etmek", *Geleneğin İcadı*, Eric Hobsbawm&Terence Ranger, çev. Mehmet Murat Şahin, İstanbul: Agora, 2006.
- Honneth, Axel, *Reification: A Recognition Theoretical View, The Tanner Lectures on Human Values*, University of California, Berkeley, 2005.
- Jameson, Fredric, *Modernizm İdeolojisi: Edebiyat Yazıları*, çev. Kemal Atakay ve Tuncay Birkan, İstanbul: Metis, 2008.

- , *Ütopya Denen Arzu*, çev. Ferit Burak Aydar, İstanbul: Metis, 2009.
- Kant, Immanuel, *Seçilmiş Yazılar*, haz. ve çev. Nejat Bozkurt, İstanbul: Remzi, 1984.
- Kaplan, Mehmet, "Ahmet Hamdi Tanpınar Hakkında Birkaç Söz", *Sahnenin Dışındakiler*, İstanbul: Dergâh, 1999.
- Kara, İsmail, *Türkiye'de İslamcılık Düşüncesi*, İstanbul: Risale 1986.
- Karaosmanoğlu, Yakup Kadri, *Yaban*, İstanbul: İletişim, 2018.
- Kerman Zeynep (haz.), *Tanpınar'ın Mektupları*, İstanbul: Dergâh, 1992.
- Kerman, Zeynep ve Enginün İnci (haz.), *Günlüklerin Işığında Tanpınar'la Başbaşa*, İstanbul: Dergâh, 2008.
- Kern, Stephen, *Nedenselliğin Kültürel Tarihi: Bilim, Cinayet Romanları ve Düşünce Sistemleri*, çev. Emine Ayhan, İstanbul: Metis, 2008.
- Kısakürek, Necip Fazıl, *İdeolojya Örgüsü*, İstanbul: Büyük Doğu, 2002.
- Koçak, Orhan, "1920'lerden 70'lere Kültür Politikaları", *Modern Türkiye'de Siyasi Düşünce, Kemalizm*, haz. Ahmet İnel, İstanbul: İletişim, 2001.
- Laroui, Abdullah, *İslam ve Modernlik*, çev. Ayşegül Yaraman-Başbuğu, İstanbul: Milliyet, 1993.
- , *Tarihselcilik ve Gelenek: Arap Aydınlarının Krizi*, çev. Hasan Bacanlı, Ankara: Vadi, 1998.
- Madak, Didem, *Ah'lar Ağacı*, İstanbul: Metis, 2012.
- Marcus, George E. ve M. J. Fischer, Michael, *Kültürel Eleştiri Olarak Antropoloji: İnsan Bilimlerinde Deneysel Bir Alan*, çev. Barış Cezar, İstanbul: Koç Üniversitesi, 2013.
- Mardin, Şerif, *Din ve İdeoloji*, İstanbul: İletişim, 1990.
- Meriç, Cemil, *Kültürden İrfana*, İstanbul: İletişim, 2013.
- Mitchell, Juliet, "Toplumsal Bağlamın Olmadığı Bir Psikopatoloji Vakası Yoktur", E. E. Çakmak ve B. Somay, *Cogito*, 44-45.

- Mollaer, Fırat, *Muhafazakârlığın İki Yüzü*, İstanbul: Dergâh, 2014.
- , *Tekno-Muhafazakârlığın Eleştirisi: Politik Denemeler*, İstanbul: İletişim, 2016.
- , *Türk Muhafazakârlığında Bir Cevelan*, İstanbul: Dergâh, 2017.
- Moran, Berna, *Türk Romanına Eleştirel Bir Bakış, Cilt 1*, İstanbul: İletişim, 1999.
- Naci, Fethi, *Türkiye’de Roman ve Toplumsal Değişme*, İstanbul: Gerçek, 1990.
- Friedrich Nietzsche, *Tarihin Yaşam İçin Yararı ve Zararı Üzerine*, çev. Nejat Bozkurt, İstanbul: Say, 1996.
- , *Ecce Homo: Kişi Nasıl Kendisi Olur*, çev. Can Alkor, İstanbul: Yapı Kredi, 2000.
- Okay, Orhan, *Bir Hülyâ Adamının Romanı: Ahmet Hamdi Tanpınar*, İstanbul: Dergâh, 2010.
- Özdalga, Elizabeth, “Tasavvuf Bahçelerinde Dolaşan Bir Milli Kahraman”, *Toplum ve Bilim*, 74, 1997.
- Özdenören, Rasim, “Necip Fazıl Kısakürek”, *Modern Türkiye’de Siyasi Düşünce, İslamcılık*, haz. Yasin Aktay, İstanbul: İletişim, 2004.
- Pamuk, Orhan, *İstanbul: Hatıralar ve Şehir*, İstanbul: Yapı Kredi, 2004.
- , *Öteki Renkler: Seçme Yazılar ve Bir Hikâye*, İstanbul: İletişim, 2006.
- Parla, Taha, *Ziya Gökalp, Kemalizm ve Türkiye’de Korporatizm*, haz. Füsün Üstel ve Sabri Yücesoy, İstanbul: İletişim, 1993.
- Plekhanov, Georgi V., *The Role of the Individual in History*, University Press of the Pacific, 2003.
- Pocock, J. G. A., “Introduction”, *Reflections on the Revolution in France*, haz. J. G. A. Pocock, Indianapolis/Cambridge: Hackett, 1987.

- Renan, Ernst, *Ulus Nedir?*, çev. Gökçe Yavaş, İstanbul: Pinhan, 2016.
- Said, Edward W., *Şarkiyatçılık: Batı'nın Şark Anlayışları*, çev. Berna Ülner, İstanbul: Metis, 2004.
- Schmitt, Carl, *Siyasal Kavramı*, çev. Ece Göztepe, İstanbul: Metis, 2006.
- Sennett, Richard, *Ten ve Taş, Batı Uygarlığında Beden ve Şehir*, çev. Tuncay Birkan, İstanbul: Metis, 2006.
- Simmel, Georg, *Bireysellik ve Kültür*, çev. Tuncay Birkan, İstanbul: Metis, 2009.
- Tanpınar, Ahmet Hamdi, *Edebiyat Üzerine Makaleler*, haz. Zeynep Kerman, İstanbul: Dergâh, 1992.
- , *On Dokuzuncu Asır Türk Edebiyatı Tarihi*, İstanbul: Çağlayan, 1997.
- , *Yahya Kemal*, İstanbul: Dergâh, 2001.
- , *Beş Şehir*, İstanbul: Yapı Kredi, 2001.
- , *Mücevherlerin Sırrı, Derlenmemiş Yazılar, Anketler ve Röportajlar*, haz. İ. Dirin, T. Anar, Ş. Özdemir, İstanbul: Yapı Kredi, 2002.
- , *Mahur Beste*, İstanbul: Dergâh, 2003.
- , *Huzur*, İstanbul: Dergâh, 2008.
- , *Yaşadığım Gibi*, haz. Birol Emil, İstanbul: Dergâh, 2000.
- Ünaydın, Ruşen Eşref, *Diyorlar ki*, İstanbul: Milli Eğitim Bakanlığı, 1972.
- Üstel, Füsun, *'Makbul Vatandaş'ın Peşinde: II. Meşrutiyet'ten Bugüne Vatandaşlık Eğitimi*, İstanbul: İletişim, 2004.
- Vico, Giambattista, *Yeni Bilim*, çev. Sema Önal, Ankara: Doğu Batı, 2007.
- Walicki, Andrzej, *Rus Düşünce Tarihi: 1760-1900, Aydınlanmadan Marxizme*, çev. Alâeddin Şenel, Ankara: V, 1987.
- Weber, Max, *Sosyoloji Yazıları*, haz. H. H. Gerth ve C. Wright Mills, çev. Taha Parla, İstanbul: Hürriyet Vakfı, 1993.

- Yahya Kemal, *Siyasi ve Edebi Portreler*, İstanbul: İstanbul Fetih Cemiyeti, 1986.
- , *Aziz İstanbul*, İstanbul: Milli Eğitim Bakanlığı, 1992.
- , *Edebiyata Dair*, İstanbul: İstanbul Fetih Cemiyeti, 2010.
- , *Çocukluğum, Gençliğim, Siyâsî ve Edebî Hatıralarım*, İstanbul: İstanbul Fetih Cemiyeti, 2012.